

שיר

מכללת שערי משפט

דיני מעצרים / ד"ר דותן רוטו

בחינה – מועד א' (16/2/12)

משך הבחינה: 2 שעות

יש להשיב על חמש מתוך שש השאלות המפורטות להלן (20 נקודות לכל שאלה).

הנחיות כלליות:

1. הבחינה במתכונת של חומר סגור.
2. התשובה במסגרת השורות שיועדו לכל תשובה בלבד (אין לחרוג משורות אלו).
3. יש לכתוב בכתב יד ברור ובעט בלבד.
4. יש לבסס את התשובות על אזכור של הוראות חוק ופסיקה רלוונטיים.

בהצלחה!

1. ראובן הינו דמות מוכרת למשטרה בשל עבירות רכוש רבות שביצע בעבר. במהלך סיור משטירתי שגרתי, הבחינו השוטרים בראובן כשהוא מהלך בשכונת יוקרה (שאיננה אזור מגוריו) ומדי פעם מציץ מעבר לגדרות הבתים כמחפש דבר מה. לאור התנהלותו זו, פנו השוטרים אל ראובן, הודיעו לו כי הוא מעוכב והחלו לשאול אותו שאלות שונות באשר למעשיו במקום. בתגובה, ראובן סירב לשתף פעולה ומסר תשובות מתחמקות. כעבור 3 וחצי שעות של עיכוב הודיעו השוטרים לראובן כי עליו להתלוות אליהם לתחנת המשטרה. חווה דעתך על התנהלות זו של השוטרים תוך התייחסות להוראות חוק רלוונטיות. בנוסף, חווה דעתך האם התנהלות זו של השוטרים תמנע מבית משפט השלום להורות על מעצרו של ראובן לצרכי חקירה (ככל שמעצר זה יתבקש בהמשך).

[תשובה: סעיף 66 לחוק המעצרים מקנה לשוטר סמכות לעכב אדם אם מתקיים יסוד סביר לחשד כי עבר עבירה או כי הוא עומד לעבור עבירה העלולה לסכן את שלומו או בטחונו של אדם / ציבור / מדינה, וזאת לצורך בירור וחקירה אודותיו. סעיף 73 לחוק המעצרים קובע כי לא יעוכב אדם מעל לזמן סביר הדרוש בנסיבות המקרה לביצוע הפעולה שלשמה יועד העיכוב ולא מעבר ל- 3 שעות (להוציא כאשר מדובר בעיכוב של מספר מעורבים שאז קצין ממונה רשאי להאריך לפרק זמן של עד שלוש שעות נוספות, מנימוקים שירשמו). בעניינו, עולה השאלה האם נסיבות העניין ביססו "יסוד סביר לחשד" שראובן עבר או עתיד לעבור עבירה. מאחר וראובן מוכר למשטרה כעבריין רכוש, והתנהגותו מעלה חשד לכוונה לבצע עבירת רכוש נוספת, הרי שאפשר ומתקיים "יסוד סביר לחשד" בעניינו. כמו כן, נראה כי חקירת ראובן במקום נעשתה בהתאם לתכלית העיכוב כפי שמוגדרת בסעיף 66 לחוק. סעיף 67(ב) מתיר לשוטר לדרוש מאדם להילוות אליו לתחנת משטרה, בין היתר, כאשר זיהויו היה בלתי מספק ולא ניתן לחקור אותו במקום הימצאו. מאחר וראובן נמנע מלשתף פעולה עם השוטרים במהלך העיכוב, נראה כי קמה הצדקה לדרוש ממנו להתלוות לתחנת המשטרה לצורך המשך חקירתו. עם זאת, עיכובו של ראובן למשך 3 וחצי שעות חרג ממשך העיכוב המותר על פי חוק בנסיבות העניין (עד שלוש שעות). כיוון שכך, ראובן הוחזק כחצי שעה בעיכוב בלתי חוקי. בבש"פ דרוז נג'ח נקבע כי עיכוב בלתי חוקי אינו מפקיע את סמכותו של בית המשפט להורות על מעצר ימים, ועל כן, נראה שעובדת קיומו של עיכוב בלתי חוקי לכשעצמה, לא תמנע מבית המשפט להורות על מעצרו לצרכי חקירה].

2. עם סיום חקירתו של יהודה בגין חשד לביצוע עבירת רצח שבמהלכה נאספו ראיות נסיבתיות בלבד נגדו, הגישה המדינה "הצהרת תובע" ובו ביקשה 5 ימי מעצר נוספים. בית המשפט נעתר לבקשה. כעבור יומיים הופיע אדם במשטרה וטען כי היה עד ראיה ישיר למעשה הרצח שנעשה על ידי יהודה. בעקבות עדות חדשה זו, פנתה המדינה שוב לבית המשפט וביקשה הארכת מעצר למשך 7 ימים לצורך ביצוע פעולות חקירה נוספות. חווה דעתך (בהתבסס על פסיקה רלוונטית) האם בית המשפט יעתר לבקשה זו ויורה על ימי מעצר לצורך ביצוע פעולות חקירה?

[ככלל, הצהרת תובע (סעיף 17(ד) לחוק המעצרים) פירושה שהחקירה הסתיימה. מטרת ההצהרה היא לאפשר לתובע מוסמך ללמוד את חומר הראיות לצורך גיבוש החלטה בדבר הגשת כתב האישום. עם זאת, **בבש"פ דוד שימול** נקבע כי אף שסיום החקירה מפריד בין מעצר לצרכי חקירה לבין מעצר על פי הצהרת תובע, אין מדובר "בחומה בלתי עבירה" וייתכנו מקרים בהם ניתן יהיה להורות על מעצר תשוד לצורך השלמת חקירה גם לאחר הגשת הצהרת תובע. עוד נקבע כי מקרים אלו יהיו חריגים, והתביעה תידרש להראות כי חלה התפתחות מהותית שיש בה כדי להשליך באופן ממשי על תוכן כתב האישום וסיכויי ההרשעה וכן שאין מדובר במקצה שיפורים שמטרתו לתקן מחדלי חקירה. בעניינו, מאחר ומדובר בראייה חדשה בעלת משמעות רבה שהובאה לידיעת המשטרה רק לאחר הגשת הצהרת תובע, נראה כי בית המשפט ייעתר לבקשה ויורה על הארכת מעצר לצורך ביצוע פעולות חקירה נוספות].

3. מהו הרף הראייתי הנדרש לצורך מעצר עד תום ההליכים? מה מהותו של רף זה וכיצד בית המשפט יבחן את שאלת התקיימותו?

[תשובה: **בש"פ שלמה זאדה** – בית המשפט נדרש להשתכנע כי קיימות "ראיות לכאורה" שמשמעותן ראיות גולמיות אשר קיים סיכוי סביר כי עיבודן במהלך המשפט, בחקירות, בקביעת אמינות ומשקל, ובהשתלבות עם גרסת ההגנה, יבסס את אשמת הנאשם מעבר לכל ספק סביר. לצורך גיבוש החלטתו נדרש השופט לעיין בחומר החקירה, לתת דעתו ל"כירסומים ופגמים גנטיים", להגיונם הפנימי של הדברים, ולאופן השתלבות הראיות אלה באלה. בשלב זה, בית המשפט אינו נדרש להכריע במהימנות עדים (ניתן בונוס על אזכור עמדות המיעוט של בך ודורנר בבש"פ זאדה)].

4. כנגד ראובן הוגש כתב אישום בגין עבירת אינוס וכן בקשת מעצר עד תום ההליכים. לאחר דיון בבקשה, בית המשפט קבע כי קיימות ראיות לכאורה נגדו והורה על מעצרו עד תום ההליכים. כעבור חצי שנה, נשמעה עדותה של המתלוננת בהליך הפלילי העיקרי. עדות זו התגלתה כרצופת שקרים וסתירות והותירה רושם בלתי מהימן. הסניגור מבקש לעשות שימוש בעדות זו לצורך שחרורו של הנאשם ממעצרו. **מהו ההליך שבו ינקוט הסניגור? מה יהיו טענותיו? האם להערכתך די בעדות זו כדי להביא לשחרור הנאשם?**

[תשובה: סעיף 52 לחוק המעצרים מתיר לתובע או לנאשם להגיש בקשה לעיון חוזר לבית המשפט שנתן את החלטת המעצר המקורית בהתקיים תנאים מסוימים, ובכלל זאת: נתגלו עובדות חדשות, נשתנו נסיבות, עבר זמן ניכר מעת מתן החלטה. בעניינו, הסניגור רשאי להגיש בקשה לעיון חוזר בטענה כי נתגלו עובדות חדשות בעדותה של המתלוננת, ואפשר גם בטענה של חלוף זמן ניכר מעת מתן החלטה. ככלל, עמדת הפסיקה כפי שהותוותה **בבש"פ שלמה זאדה** היא כי בשלב המעצר בית המשפט אינו מכריע בשאלת מהימנותם של עדים. עם זאת, ככל שעדות המתלוננת נגד הנאשם מתגלה כחסרת כל

בסיס הרי שבית המשפט עשוי לקבוע שלא מתקיימות עוד "ראיות לכאורה" כנגד הנאשם (שפירושם סיכוי סביר להרשעה) ולהורות על שחרורו של הנאשם ממעצר].

5. מהם הקשיים הכרוכים בשאלת מעצרו עד תום ההליכים של נאשם בביצוע עבירת רצח אשר קיימות אינדיקציות ברורות לגביו שלא היה אחראי למעשיו בעת ביצוע המעשים בשל מחלת נפש שפקדה אותו, אך עתה (במהלך משפטו) אינו חולה עוד? **כיצד בית המשפט צפוי להכריע בשאלת מעצרו של אדם במקרה זה?**

[תשובה: סעיף 21 לחוק המעצרים דורש קיומן של "ראיות לכאורה" כתנאי סף למעצרו של נאשם עד תום ההליכים, שמשמעותן ראיות גולמיות המבססות סיכוי סביר להרשעה. כאשר קיימות אינדיקציות ברורות לכך שהנאשם לא היה אחראי למעשיו בשל מחלת נפש (באופן שעשוי לבסס העדר אחריות פלילית כהגדרתו בסעיף 34 לחוק העונשין), ספק רב באם קיימות "ראיות לכאורה". הקושי – בהעדר קיומן של ראיות לכאורה ובהינתן שראובן אינו חולה עוד, הרי שלא ניתן להורות על מעצרו ואף לא ניתן להורות על אשפוזו (סעיפים 15(ב) ו-16(א) לחוק טיפול בחולי נפש). מצב דברים ייחודי זה שבו בית המשפט נדרש להורות על שחרורו של נאשם שביצע עבירת רצח מעלה קשיים מסוגים שונים, כדוגמת החשש פן הנאשם ילקה במחלת נפש פעם נוספת ויפגע בחברה, חשש למניפולציה והעמדת פנים מצד הנאשם, חוסר הבהירות שמאפיין לעיתים את מדע הפסיכיאטריה, חשש מפני פגיעה באמון הציבור על השלכותיה. על פי המדיניות השיפוטית הנוהגת, שאלת האחריות הנפשית למעשה עבירה, דינה להתברר במסגרת ההליך העיקרי ולא בהליך המעצר (בש"פ בן טהא, בש"פ פלוני). למדיניות זו נימוקים שונים ובכלל זאת הקביעה כי הכרעה בסוגיית הכשרות הנפשית הינה מורכבת מכדי שניתן יהיה להכריע בה על בסיס חומר ראיות גולמי ויש לבחון ולהכריע בשאלה זו לאור וביחס למכלול הראיות ומתוך מבט על ושמיעת עדותם של המומחים והתרשמות מהם. בהינתן מדיניות שיפוטית זו, ובהתחשב במסוכנות הרבה הנלמדת ממעשה העבירה, קיימת אפשרות שבית המשפט יקבע כי הליך המעצר אינו השלב להכריע בשאלת האחריות הנפשית ויורה על מעצרו של הנאשם].

6. במהלך דיון בבקשת המדינה לעצור את דוד עד תום ההליכים, טען התובע כי הראיות נגדו הינן מוצקות ביותר, ומתבססות על הודאה של דוד במיוחס לו, עדי ראיה, וממצאים פורנזיים (טביעות אצבע וד.נ.א). בנסיבות אלו, טען התובע כי לא עומדת לנאשם "חזקת חפות". **חווה דעתך על טענה זו של התובע, תוך התייחסות למהותה של חזקת החפות ותכליותיה.**

[תשובה: ד"ר רינת קיתאי, במאמרה "חשיבותה של חזקת חפות פוזיטיבית, תפקידה וטיבה בהליכים הקודמים להכרעת הדין בפלילים" (עליו דיברנו בהרחבה בשיעור) טוענת כי ניתן לראות בחזקת החפות כחזקה ערכית נורמטיבית שאינה מתבססת על היבטים

עובדתיים קונקרטיים (בתיק שנדון) אלא על תורת מוסר פוליטי וכבוד האדם. בין הנימוקים המבססים גישה זו: עצם ניהול חקירה והגשת כתב אישום כנגד אדם מכתומה אותו כעברייין בעיני הציבור. תפקידה של חזקת החפות ליצור "משקל נגד" ותזכורת לאפשרות חפותו של החשוד / נאשם; מטרת החזקה להבטיח מידה של ספקנות אצל החוקרים והתובעים באשר לאשמתו של נאשם; חזקת החפות מבטאת מחויבות חוקתית של המדינה ומוסדותיה כלפי הפרט גם כאשר הוא חשוד או נאשם בפלילים; חזקת החפות מאזנת את הסמכויות והכוח הרב שמצוי בידי המדינה ביחס לפרט ובאופן המצמצם שימוש בלתי ראוי בכוח זה; לחזקת החפות תפקיד משמעותי במניעת שיטות חקירה פסולות שמקורן בתחושה ובייחוס אשמה מלאה לחשוד / נאשם אף שטרם הוכרע דינו; חזקת החפות תורמת לריכוך תחושות עלבון, דחייה וניכור בין החשוד / נאשם לבין המדינה במהלך החקירה וההליך הפלילי; חזקת החפות נושאת מסר הצהרתי וחינוכי לפיו אין להתייחס לנאשם כאשם כל עוד אשמתו לא נקבעה על ידי בית המשפט ובכך מגבילה ומרסנת את הציבור, התקשורת וחורצי דין למיניהם; בהעדר חזקת חפות יוקל על בית משפט להורות על מעצרו של חשוד / נאשם ולעניין זה השלכות פוטנציאליות על אופן הגנתו במשפט וסיכויי זיכוי (קיתאי מונה שורה של נימוקים לעניין זה, כדוגמת הפגיעה שנגרמת לנאשם בשל המעצר ביכולתו לתקשר עם עורך דינו, לפעול להשגת ראיות הגנה, לממן את הוצאות משפטו, וכדומה). בהינתן האמור, הרי שטענת התובע המבקשת לשלול קיומה של חזקת חפות אך בשל עוצמת הראיות בתיק, אינה נותנת ביטוי ראוי למהות ולתכליות של "חזקת החפות".

